

Səsi simasından məşhur olanlar

Və ya təcrübə ilə yetişən dublyaj sənəti

Xarici filmləri izləmək üçün onun tərcümə olunmuş variantına üstünlük veririk. Amma baxır, bu filmlər necə və hansı formada tərcümə edilir. Bir neçə il bundan əvvəl nümayiş olunan xarici filmlərin dublyajının bərabər olduğunu inkar edə bilmərik. Ancaq indi vəziyyət müsbətə doğru xeyli dəyişib. Hazırda nümayiş olunan filmlərin səlislə və düzgün şəkildə səsləndirilməsi, təbii ki, ürəkəçən mənzərədir.

Di gəl ki, bu sahədə peşəkar olan, barmaqla sayılacaq qədər dublyaj sənətinə bələd olan aktyorlarımız var. Ekspertlər deyir ki, dublyaj sənətinin öyrətmək üçün ali təhsil ocaqlarında bu fənn tədris olunmur. Məhz bunun üçün teatrda çalışan aktyorlar, özlərini bu sahədə ixtisaslaşdırdıqdan sonra dublyaj ustası kimi yetişməyə başlayırlar. Bir sözlə, dublyaj işi o qədər də asan deyil. Bu sahənin də xeyli çətinlikləri var. Məsələnin aktuallığını nəzərə alıb mütəxəssislərin fikirlərini öyrəndik.

PEŞƏKARLARINA O QƏDƏR DƏ TƏLƏBAT YOXdur?

İctimai Televiziya və Radio Yayım-ları Şirkətinin dublyaj prodüseri Rövşən Məmmədli qeyd etdi ki, filmləri səsləndirmək üçün aktyor axtarışı zamanı elan verilir və seçim olunur: "Əksər hallarda bu sənətin içində olduğumuz üçün bir-birimizi tanıyırdıq. Filmdə aktyorun səsinin kimə uyğun gəldiyini müəyyənləşdirdikdən sonra həmin aktyora müraciət edirik. Daha çox isə teatrlarda çalışan aktyorlarla işləyirik. Onların səsinə yoxlayandan sonra kastinq bu cür davam etdiririk. Bəzən olur ki, aktyorun real həyatda səsinə dinlədikdə o qüsuru eşitmirsən, dublyajda gələndə isə danışığındakı çatışmazlıqlar özünü büruzə verir. Bəzən də olur ki, səs mikrofonda idarə olunmur və sıxılır. Yetmiş səs olmadıq hissi olunur, ancaq həyatda bu, hiss olunmur, mikrofonda isə özünü tez hiss etdirir".

R.Məmmədli ali təhsil ocaqlarında dublyaj ixtisasına ehtiyac olduğunu bildirir: "Kinoteatrdakı dublyaj sistemi yoxdur. Ancaq hər bir xarici film Azərbaycan dilinə tərcümə edilməlidir. Əgər öz ana dilimizə hörmət ediriksə, dilimizin inkişaf etməsini istəyiriksə, ilk növbədə bütün

xarici filmləri məhz ana dilimizdə izləməliyik. Bunun da yolu dublyajdan keçir. Təbii ki, bu, bir vicdan məsələsidir. Elə ölkələr var ki, məsələn, Skandinaviya, Danimarka kimi ölkələrdə xarici filmlər məhz ingilis dilində nümayiş olunur. Çünki oradakı vətəndaşlar ingilis dilini ikinci ana dili kimi mükəmməl bilir. Bizdə bəzən kinoteatrlarda filmləri rus və türk dilində nümayiş etdirirlər. Bəzən də rus dilini elitar dil hesab edərək filmləri o dildə nümayiş etdirirlər. Mən bu anlayışı heç cür qəbul edə bilmirəm. Bu düşüncəni ləğv etmək üçün kinoteatrlardan başlamaq lazımdır. Bütün filmlər, xüsusən də "A" kateqoriyalı filmlər Azərbaycan dilində nümayiş olunmalıdır. Belə olsa, dublyaj xüsusi bir sənət kimi baxılar və daha da inkişaf edə bilər. Hazırda dublyajda çox az heyət var. O az bir heyət bütün kanallarda çalışır, filmlərin səsləndirilməsi ilə məşğul olur. Belə olduğu halda biz məcbur qalıb, həmin obraza uyğun səslər axtarırdıq. Bizim filmlərdə obraza uyğun, xüsusən də yaşlı səslərimiz çox azdır. Hazırda televiziya dublyajında məlum bir heyətlə bütün televiziya filmlərini dublyaj edə bilirik. Bizdə bu dəqiqə dublyaj peşəkarlarına o qədər də çox tələbat yoxdur. Onun üçün də dublyaj adamları az gəlir. Əgər bu gün dublyaj aktyorlarına ehtiyac olsa, kanallar məcbur qalıb kadr axtarışına çıxacaq və ya da özləri həmin kadrları yetişdirməkdə maraqlı olacaqlar. Kurslar açılacaq, ali təhsil ocaqlarında bu sahə üzrə ixtisaslar tədris olunacaq. Aktyor sənətində "səhnə danışığı", "teatr tarixi" fənləri keçirilirdi ki, buna uyğun da bir dərslənmə mümkündür. Bu ixtisasın başına isə işi bilənləri gətirmək lazımdır".

Səs rejissoru bu gün dublyaj sənətində olan irəliləyişdən də danışdı. Bildirdi ki, 2010-cü ildə bu sənətə başlayan dublyaj ustası, 2020-ci ildə özünü daha çox inkişaf etdirərək filmdəki səsləri olduğu kimi ifadə etməyi bacarır.

PROBLEMLƏR AZ DEYİL, SƏBƏBLƏR DƏ BİR NEÇƏ

Səsi simasından daha məşhur olan aktyor Vüsal Murtuzəliyev bu işdə təcrübənin əsas olduğunu deyir: "Mən bu işə 2004-cü ildən Az.TV-dən başladım və 3 ay müddətində təcrübə əsasında filmlərin səsləndirmə prosesində iştirak etdim. 15 ildən artıq bu işlə məşğulam. Birdən birə deyil, tədricən, zamanla bu işi mənimlədim. İndi filmin səsləndirilməsi üçün prodakşnlara müraciət edilir. Oradakı məsul şəxslər, xüsusən də səs rejissorları özlərini sinamaq istəyən aktyorla-

ra şans verir. Bu işin texnikasını öyrənmə kimi müəyyən zaman tələb olunur. Dublyaj sənətini öyrənmək üçün ayrıca kurs və ixtisas yoxdur. Aktyorun az da olsa potensialı varsa, işin texnikasını öyrənir və bu sənəti davam etdirir. Buna isə zaman lazımdır. Dublyajda iştirak etmək istəyən aktyora ilk növbədə rol verilir, o ssenarini oxuyur, ekranda gördüyünü səslə şəkildə ifadə etmək üçün ona bir şans verilir. Bir müddətdən sonra o insanın potensialının olub-olmadığı üzə çıxır. Filmləri səsləndirmək üçün xüsusi tədris kursları fəaliyyət göstərmir. İşlədiyim prodakşnlarda gənclər gəlir, dublyaj etdikcə bizə baxırlar və zamanla öyrənirlər".

V.Murtuzəliyev bildirdi ki, əvvəlki illərə nisbətən indiki filmlərimizin dublyajı daha keyfiyyətlidir: "Bu gün də dublyaj sahəsində problemlərimiz az deyil və bunun bir çox səbəbləri var. Ancaq əvvəlki dövrlərə baxanda nisbətən yaxşıdır. Bu sahədə ixtisaslı kadrlarımız çox azdır. Dublyajda əsas problem maliyyə ilə bağlıdır. Dublyajda ayrılacaq vəsait çox aşağı səviyyədədir. Son dövrlərdə bu sahəyə gələn gənclərin sayı azalıb. Ali təhsil ocaqlarında belə bir ixtisasın olması effektiv verməyəcək. Bu, müəyyən vaxt tələb edən bir şeydir, 2-3 aya əmələ gələn bir şey deyil. Yəni nəzəriyyə deyil ki, müəlim onu danışsın, tələbə də onu yazıb öyrənsin. Bu iş ancaq praktika vasitəsi ilə öyrənilir, nəinki nəzəriyyə ilə. Əgər aktyorun səs tembri, aktyorluq bacarığı yaxşıdırsa, ona ancaq dublyaj texnikasını öyrənmək qalır. Bunu da təcrübə ilə işləyərək qazanırıq".

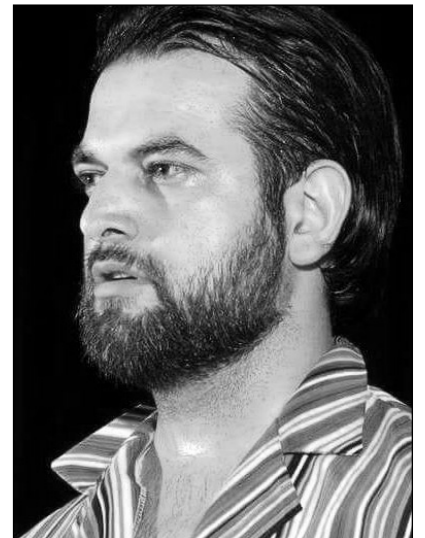
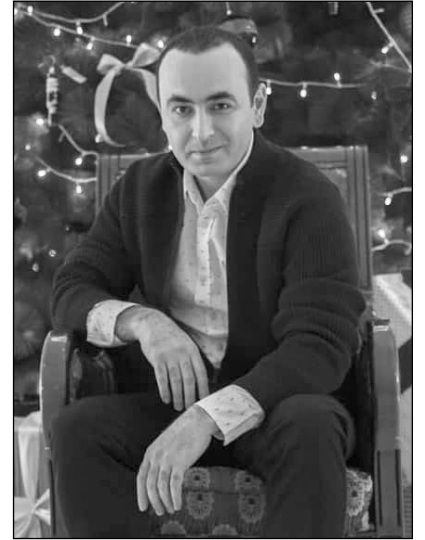
"HAMİ ÇULUNU SUDAN ÇIXARMAĞA ÇALIŞIR"

Aktyor, rejissor Kamal Yaşar deyir ki, dublyaj sənətini öyrədən hər hansı bir təhsil ocağı yoxdur və bu sahədə gəlir az olduğu üçün maraqlı deyil: "Filmləri səsləndirən aktyorlar bunu hər hansı ali təhsil ocaqlarında deyil, öz marağı və bacarığı hesabına, dublyaj studiyalarında öyrənirlər. Belə ki, onlardan əvvəl fəaliyyət göstərən sənətkarların yanında bir müddət təcrübə keçdikdən sonra sərbəst şəkildə filmi səsləndirirlər. Ancaq bunu da hər bir aktyor bacara bilmir. Bu gün otuzdan yaxın dublyaj sənəti ilə məşğul olan aktyor var. Onların da hamısı mükəmməl dublyaj ustası deyil. Bu sahənin də müəyyən çətinlikləri var və dublyaj xüsusi texnika tələb edir. O da ancaq praktika vasitəsi ilə qazanılır".

Film səsləndirən aktyorların daha çox teatrlardan cəlb olduğunu diqqətə çatdıran K.Yaşar, teatrda dublyajla bağlı xüsusi bir məşğələ olmadığını, dublyajın tamam başqa bir proses olduğunu vurğuladı: "Dublyajda səs ikinci plandadır. Müəhim olan, dublyajın texnikalarına bələd olmaqdır. Bunu da ancaq studiyalarda öyrənmək mümkündür. Problem ondadır ki, bizim ali təhsil ocaqlarında nəinki dublyaj, incəsənətin bir çox ixtisasları yoxdur. Məsələn, ali təhsil ocaqlarında bu kimi bazanın yaradılmasına ehtiyac var. Ortada olan prodakşnlər və televiziyanın da öz səs studiyaları başqa adamın gəlməsində maraqlı deyil. Onların yanına öyrənmək istəyən biri gələndə zaman problemi yaranır, öyrətməyə vaxt olmur. Dublyaj studiyasında rejissora öhdəlik qoyurlar ki, bu filmi 3 günə çatdırılmalıdır. Dublyaj rejissoru da məcbur qalıb elə aktyorlar çağırır ki, normal sürətlə səsləndirə bilsin. Səs prodüserlərinə də

praktik işləyən biri lazımdır. Rejissorlara daha çox tez yazıb, işi tez təhvil vermək sərfəlidir, nəinki yeni yaradıcı səslərin yaranmasında maraqlı olmaq. Bu sahədə maaş çox azdır. Burda çox gülməli bir məbləğ var. Ona görə də, dublyajda maraqlı deyil".

K.Yaşar bazanın yaradılmasına ehtiyac olduğunu deyir: "Belə olsa, hər dəfə televiziyanı yeni səslər eşidilər. Elə olur ki, bir filmə bir aktyor altı səsi oxuyur. Təbii ki, aktyor səsi dəyişir, ancaq bu dəyişmədə səsin mayası hiss olunur. Səsinin formasını dəyişib tamaşaçıyı aldatmağa çalışırsan, ancaq səsin mayası dəyişməyəndə tamaşaçı yorulur. Filmdə daha rəngli səslər olsa, maraqlı nəticə ortaya çıxar. Məsələn, Rusiyada dublyaj aktyorlarının statusu və qazancı çox yaxşıdır. Hamı bilir ki, bu aktyor Bred Pit olan səhnəni səsləndirir. Bəzən olur ki, həmin aktyoru məhz o səslə tanıyırlar. Yəni səsin özü belə brendləşib. Bizdə isə bu he-

lə çox ixtisaslaşmayıb. Ancaq bu tendensiya mövcuddur: tez oxu, yekunlaşdırmaq. Ona görə də bu işə maraqlı deyil, hamı çulunu sudan çıxarmağa çalışır".

Xəyalə Reis